

A baji Kecse-hegy tetején, Muzsnay Ákos műtermében ülünk, Ákos fiának a házában. Ez a „gondnoki” lakrész egy különálló, jelenleg műteremként is funkcionáló magas belméretű szoba. Itt és az udvaron alkot és él a Munkácsy-díjas grafikus. A falakon Ákos képei, puritán, bútorzat, néhány különleges trófea. Az ablakból a mindig sűrű örökzöld fenyőerdőkre látni. A nagyméretű állványon az esszenciális, hét darabból álló fémű egyik darabja. A Supka Mannától örökölt régi ka-

HA ARCA VAN EGY 3 FIGURÁNAK, AZ TÚL KONKRÉT

Muzsnay Ákossal beszélget

Jász Attila (I. rész)

rosszékben ülök. Elöttem József Attila, Németh László és hasonló nagyságok koptatták kényelmessé, Manna édesapjánál, Supka Gézánál. Egy-egy pohár vörösbor, Strobl Feri baji barátunk kítűnő pincészetéből kitöltve. A beszélgetés körülményei éppen ideálisak. Hogy Muzsnay Ákost bemutatthassam, akinek művészetét egyedülállóan kiemelkedőnek gondolom a kortárs képzőművészetben mai kaotikusnak tűnő világunkban. Tisztaságával, egyszerűségével és hitelességével. Aki mind művészi, mind emberi tartásában is példaadó mester számomra, pedig régen azt hittem, ilyen mester/emberek már nincsenek. Barátomként tisztellem őt, és fontosnak tartom, hogy egy életmű-beszélgetés keretében valljon művészetéről, beszéljen az életéről, hogy még közelebb kerülhessünk képeihez és életbölcösségéhez.

Először is mesélj a gyerekkorodról, nem nagyon szoktál beszélni róla, volt valami, ami gyerekként meghatározó élmény volt számodra.

Én egy gonosz világba születtem, 1945-ben, Budapesten. Szüleim erdélyiek voltak. Egy rövid időre vissza is költöztünk. A háború miatt, édesapám katona volt, de megszökött. Aztán fogságba esett, fél évig. Miután visszatelepültek a szüleim Erdélybe, két éves koromig ott éltem. De behívták román katonának, így inkább eljöttünk, otthagytunk csapat-papot. A hónuk alatt hoztak engem is.

A szüleim Budapesten próbáltak újra új életet kezdeni. Édesapám négy évet járt az Iparművészeti Főiskolára, keramikusnak készült. Édesanyám az Iparrajziskolába, ami a mostani képző-szakközép. Így tehát szinte mindennapos volt, hogy rajzoltunk. Édesapám folyton barkácsolt a házban, a villanyvasalótól kezdve a rádióig mindent ő javított meg, szinte minden lakónak. Nekem karácsonyra villanyvasutat készített, illetve részben együtt csináltuk. Most is megvan egy-két vagon, pullman-kocsi

papundekluból. Az alkatrészeket megvette, a többit ő maga építette föl. Fotóztatott is.

Gyerekkorom maradandó élménye a 6:3-as győzelem volt. Második elemista lehettem, mikor mentünk haza – és pontosan, ahogy Tímár Péter filmjében is –, a rádiók kint voltak az ablakokban. Emlékszem, délutános voltam, mentünk haza, és minden ablakban őrjöngtek, hogy gól, gól! A másik nagy élmény, mikor kint voltunk a Népstadionban 1953-ban. A hosszútávfutó Kovács Bütyök 150 méteres hátránya ellenére történelmi győzelmet aratott az olimpiai bajnok, a szovjet Kuc fölött. Teltház volt a Népstadionban, őrjöngött a tömeg, ezért tudta behozni hátrányát és megnyerni a versenyt.

Ezek nagyon fontos élmények voltak, mert érezni lehetett, hogy ez a közösség melyik oldalán áll. Szovjetellenes hangulatban. De az oroszokkal, az orosz emberekkel nem volt semmi baj, kivéve, akikkel mégis...

Gyerekkorodban rajzolgattál, komolyan vetted ezt már akkor, vagy csupán hasznos és kényeszerű időtöltés volt? Minden gyerek rajzolgat, visszafelé nézve tűnik ez inkább érdekesnek nálad.

Mint minden gyerek, olyanokat csináltam, hogy édesapám húzott egy görbe vonalat, és én leutánoztam. Erre például emlékszem. Valahol a fiók mélyén megvan egy rajz öt-hat éves koromból. Egy bivaly van az egyik felén, a másikon már nem is tudom mi. Mindez természetesen alakult, nem volt ebben semmi különleges. Valamiért mégis ebbe az irányba sűrűsödött később a dolog.

Kamaszkorodban mi iránt érdeklődtél? Akkor kezdtél komolyan tornázni. Közben keleti dolgokkal is foglalkoztál. Mi tűnt igazi iránynak?

Még általános iskolában elkezdtem tornázni. Viszonylag vékony gyerek voltam, de elég erős. Húzódzkodni nagyon tudtam, és a testnevelő tanár elirányított a torna szakosztályba. Komolyabban első gimnazista koromban tornáztam, akkor mindennap jártam edzésre, szinte reggeltől-estig sportoltam. Volt egy osztálytársam, akivel sokat foglalkoztunk jogával, buddhizmussal. Akkor találkoztam Baktay Ervin nevével és műveivel. Kőrösi-Csomával életre szóló kalandba bonyolódtam. Sőt, már általános iskolás koromban olvastam Kőrösi-Csoma életét.

A Baktay-félét, amit néhány hete vettünk meg újra együtt egy pesti antikváriumban?

Azt, még a keménykötésűt, amit az 1920-30-as években adtak ki. Teljesen elvarázsolt. A mi időnkben még voltak példaképek. Aki focizott, annak a Puskás Öcsi, bennem már akkor Kőrösi-Csoma hagyott mélyebb nyomot.

Példamutatása hasznos volt a sportban is, kitartása és szorgalma erőt adott. De azért majd szétszakadtam a sok lehetséges iránytól. Később visszajött a grafika, a rajzi dolgok. Akkor azért már sejtettem, hogy abba az irányba fogok menni. Szakkörbe kezdtem járni.

Mikor döntötted el, hogy a tornát abbahagyod, és marad a képzőművészet?

El kellett döntenem végül. Ifi válogatott kerettag voltam, addig jutottam el, aztán ezt a kettősséget nem lehetett tovább csinálni.

Katonaság után abbahagytam a tornát. Közben felvételiztem érettségi után egy jó párszor a képzőművészeti főiskolára, legalább 6-7-szer az biztos.

Milyen jó, hogy akkor nem vettek fel, így nem is ronthattak el. Az lehettél önmagadtól, önmagad által, aki ma is vagy.

Akkor ezt nem tudtam. Érdekes történet, hogy amikor még tornáztam, jött egy öreg pszichológus bácsi, aki a keretedző barátja volt, és azért hívta el, hogy akaraterő-fejlesztésre tanítson minket. Tehetség-kiválasztással foglalkozott. Ami gyakorlatilag annyi volt, hogy megtapogatta a fejedet és megmondta, hogy melyik agyfélteke fejlettebb, és hogy kell az akaraterőt fejleszteni. Ő választotta ki többek között Jónyert, Klampárt és egy-két fiatalabb tornászgyereket. Az egyik felvételi-próbálkozás után, Erzsivel, aki akkor csak barátnőm volt, odamentünk a főiskolához. Régen az volt a szokás, hogy kiírták a kapura, kiket vettek föl. Nem hittem el, hogy most sem sikerült, nem voltam kiírva. Elkeseredésemben elmentünk a Majakovszkij utca-Lenin körút (akkor így hívták) sarkán egy önkiszolgáló bisztróba, ahol ettünk valami egyszerűt, kelkáposzta főzelék fasírttal, az volt a legolcsóbb. Velünk szemben ült egy májfoltos, reszketőkező idősebb ember és vizet akart önteni a kancsóból, én meg segítettem neki. Azt mondja akkor, hogy fiatalember, ha nem haragszik, megfognám a fejét. Hát, mondom, az enyémet már foghatja... Eléggé el voltam keseredve. Először nem is nagyon figyeltem az arcát. Ahogy elkezdte a fejemet tapogatni, azt mondta, maga valami képzőművészettel foglalkozik. Közben elmagyarázta tudományosan, hogy az a félteke fejlettebb stb. És amikor fölnéztem, kiderült, hogy ugyanaz a bácsi, aki annak idején még a tornateremben vizsgált minket. Megerősített, mintha egy üzenet jött volna valahonnan, a lehető legjobbkor.

Milyen élményekre emlékszel még, amelyek meghatározták és alakították a gyerekkorodat, vagy befolyásolták a fiatalságodat?

Mint gyerekeknek a 48-as szabadságharc volt fontos dolog. Nekem 56 is megadatott, tizenegy éves voltam, belekerültem a sűrűjébe. Lehet, ha

egy-két évvel idősebb vagyok, akkor nem itt ülök. Végigjártuk édesapámmal az összes helyszínt. A sortűznél is ott voltam...

(Muzsnay Ákos felvétele)

Annyi halottat láttam, hogy tizenegy évesen az ember már valahogy közömbös lett. Nyitott koporsókba fektették a holttesteket, ha jönnek az ismerősök, fölismerjék. Akkor aztán volt sírás, zokogás... Valahogy megkérgesedett ettől az ember szíve. Viszont a mai napig megmaradt egy emlék, onnan számítom az eszmélésemet, mint grafikus vagy képzőművész. A mai napig eszembe jut, mikor a Kossuth-téri metróról leszálok. A 2-es villamos megállójában egy nő zokogott, nem volt nála semmi más, csak egy zöld szalvétába csomagolt zsíros kenyér, meg egy darab fülbevaló. Nagyon megmaradt bennem ez a kép. Nem volt előtte semmi, de sejtettem, hogy a lányáé lehetek ezek a tárgyak. Az fogott meg, hogy nincs ott semmi, mégis kész dráma. Szinte üres aszfalt, rajta két egyszerű, hétköznapi dolog. Szoktam mondani, hogy ha tanítanék, akkor olyan feladatokat adnék, hogy tessék piétát rajzolni, de nem látszhat a levett test. Nem tudom, hogy lehet megoldani, de ezek a problémák izgatnak.

Hogyan lehet érzékeltetni a feszültséget minimális eszközhasználattal, anélkül, hogy direktben mutatnád a tragédiát? Elképzelhető, hogy a gyerekkorodban látott sok halott tér vissza valamilyen módon állandó, arctalan és becsavart testű figuráidban? Nekem mindig a feltámadt Lázár jut eszembe, aki kijön a barlangsírból Jézus hívószavára, gyalcsait húzva maga után.

Érdekesen összetett dolog. Albérletben laktam Pestimrén, és a felvételizésre készülő szakkörökbe jártam, és a közelben a szeméttelenen rengeteg „modell” volt. Ma úgy mondanák, hajléktalan. Az egyiküket rendszeresen rajzolgattam. Mindig vittem nekik egy üveg bort ajándékba, jóba lettünk, megszokták, hogy ott rajzolgatok. Az öreg bácsi például Shakespeare-szonettekéről 7 beszélt nekem. Morbid volt, hogy a szeméttelen szélén, hatalmas tüzek mellett kövidinkát szürcsölgetve Shakespeare szonettjeiről diskuráltunk. Kiderült, hogy a bácsi irodalomtanár, valahogy lecsúszott, öt gyereke volt. Onnantól kezdve nem érdekelt a fejformája, inkább az, ami benne van. Valahogy innen jött a felismerés, hogy ha arca van egy figurának, akkor az túl konkrét. Ilyen élmények hatására, a halottas meg ez, lettek ilyen arctalanok a figuráim, azt hiszem. Visszanézve a dolgokat, érmeiken vagy papíron, mindig egy vagy két figura látható, nincsen arcuk, mert nem az a fontos, hanem az egymáshoz való viszonyuk. Az elhelyezésük nagyon sok mindent el tud mondani a kapcsolatukról, ha sikerül.

Menjünk vissza az időben egy kicsit, mikor volt az a pillanat, amikor nagyjából felismerted, hogy már a képzőművészet felé vivő úton bakatsz eltéríthetetlenül, és ezért a tornát abba kell hagynod? Nem jelentett problémát a mindennapi életedben, hogy a valamennyire biztosat föladd valami teljesen bizonytalan dologért?

Csak arra kértek az egyesületnél, hogy adjam be a Testnevelési Főiskolára a felvételizet, és föl vagyok véve. Akkor mondtam, hogy nem akarok testnevelő tanár lenni. Erre azt felelte az edzőm, attól még nyugodtan művészkedhetsz, de kell egy biztos pont. Valahogy úgy voltam vele, direkt nem akartam, hogy legyen egy ilyen biztos pont, mert tudtam, hogy az eltéríthet. Nem akartam vasárnapi művész lenni. Valahogy termékenyen keveredett össze ez a sok szál. Benne volt Csoma, a sport, a kitartás meg a szívósság, és a vágy, hogy elvonuljak.

Mikor albérletben laktam, egy jó pár évig, szinte teljesen kivonultam a világból. Majdnem úgy, mint most itt a hegyen. Kívülről úgy néz ki, ha ötször nekifutsz valaminek, és nem sikerül, az nem neked való. Magamra maradtam kicsit. Rengeteget olvastam, meg valamennyire tisztába jöttem magammal. Abban biztos voltam már, hogy ez az út. Bár akkor nem tűnt útnak, csak egy lehetőségnek.

Miután tehát hivatalosan nem sikerült képzéshez jutnod, saját kezvedbe vetted az irányítást, képezted magad, szakkörbe jártál, megtanultad a technikákat...

Olyan szakkörbe, ahol Litkey Gyuri bácsi tanított, ahova Szabó Vladimir, El Kazovszkij, Deák Laci is járt rajzolni. Fiatalos, lázadó korszak volt, amikor mindenki avantgard akart lenni, nagy tervekkel. De nagyon érdekes

korszak volt. Ugyanazokat a Barcsay-tanulmányokat rajzoltam, mintha a képzőre jártam volna. Egy padban ülhettem volna a későbbi, legjobb barátaimmal. De sem utólag, sem akkor nem volt bennem keserűség.

8 *Azért az fantasztikus dolog, hogy nem hagytad az egészet, mint ahogy az emberek kilencven százaléka tette volna, hanem azért is megpróbáltad. Szerintem eléggé sorsszerű, hogy kicsit próbára lettél téve, de te csináltad tovább, hittél benne... Elképzelhető, hogy a hivatalos oktatási rendszerben csak hátráltattak volna. Annyira egységes az egész életműved, a legkorábbi időktől egészen mostanáig, ami igazán ritka még a legfrekvenciáltabb alkotóknál is. Ugyanakkor rengeteg technikát kipróbáltál, amelyek ugyanolyan szervesen kapcsolódnak az életművedhez, mint a grafikák.*

Más szakmában is előfordult ilyen, Huszárik jut eszembe, akit kirúgtak a főiskoláról, fiatalon, huszonzét évesen. Aztán óriási kerülővel, rengeteg élménnyel került vissza. Mire elvégezte, már volt mit mondania. A vizsgafilmje, a *Sakkjátékosok* is ezt bizonyítja.

A felvételi kudarc ellenére kaptam egy csomó olyan élményt, ami a későbbiek folyamán nagyon fontossá vált. A szeméttelopeset már meséltem. Egy pillanat alatt világossá vált, hogy miért nem akarom én ezt lerajzolni. Nem a kötelező tanulmányrajz, a felvételi miatt. Egy idő után ez már egyáltalán nem érdekelt. A kötelező szénsikálást bárki elsajátíthatta. Jártam a Vasutas szakkörbe is, ahol az öreg, nyugdíjas mozdonyvezetők olyan fejtanulmányokat csináltak, hogy simán fölvehették volna őket a főiskolára. Csak ez önmagában kevés. Valami más is kell. Nekem ez a kerülő nagyon sok élményt adott. Periférián laktam, albérletben, olyan külvilágban, mintha beszéltnél egy Bosch-képbe. Fölültem a Nagyvárad-téren az 51-es villamosra, hihetetlen figurák voltak rajta. Egyik alkalommal, egy zsák szénnel futottam a hátamon a villamoshoz, de nem értem el. A villamos gyorsult, én meg lassultam. Valahogy mégis elkaptam a fogantyút, és egyszer csak fönt voltam. Valakik segítettek. Mikor fölértem, nem tudtam, hogy kinek köszönjem meg, mindenki háttal állt, nem figyelt rám senki, nem lehetett tudni, ki volt az... Ebben a lecsúszott környezetben rengeteg jó embert ismertem meg.

És milyen volt akkor az élet? Csináltad a saját dolgodat, öntörvényűen, ahogy ma is, itt a baji Kecse-hegyen, ezt ismerem jól. Akkor is hasonlóan éltél, vagy az nehezebb volt?

Akkor az volt a nehéz, hogy bejelentett munkahely kellett. Én nyomdász voltam épp, de kényszerpályán. Folyamatosan abban bíztam, majd jövőre fölvesznek. Így telt el öt-hat év, amikor behívtak katonának, a tornát pedig abbahagytam huszonzhárom éves koromban. A Honvédben, mint katona sportoltam, de akkor már tudtam, hogy merrefelé szeretnék mozdulni.

Volt egy másik kanyar is. Artistáskodtunk Erzsivel, de azt csak azért, mert Pataki Ferencnek, aki 1948-ban volt olimpiai bajnok, volt egy kapcsolata Svájcban, ahova lett volna egy szerződésünk. Az volt a terv, hogy kimegyünk, és ott élünk majd. Esténként kellett volna föllépni, ami nekünk annyi lett volna, mint egy bemelegítés. Napközben pedig beiratkozhattam volna főiskolára. De abban az időben ez nem volt egyszerű, nem voltam jó káder, ez a katonaságnál is kiderült, nem engedtek ki. És akkor történt még egy sorsszerű dolog, Pataki Ferenc gerincsérvet kapott, és ezzel végleg elúszott a lehetőség, hiszen hárman mentünk volna együtt, közös produkcióval. Mi meg nem akartunk artisták lenni, csak egy szükségmegoldás lett volna.

És a katonaságnál mit csináltál, hogy nem voltál jó káder?

Először őrszázadba kerültem, aztán sportszázadba. Ott derült ki, hogy mindent tudnak rólam. Egyszer behívott egy tartalékos, kövér hadnagy, hogy beszéljessünk. Átláttam rögtön, hogy mit akar. Aztán azt mondta, hogy ilyen pofával még nem találkozott. Én vagyok a kérdező, végül engem kérdeznek. Olyanokat tudott rólam, ami elég gyanúsnak tűnt, hogy honnan tudhatja... Talán a házmester jelentett, nem tudom. Olyan, szinte intim dolgokat, amit csak a szűk környezetből tudhatott valaki.

Elképzelhető, hogy a képzős felvételik mögött is esetleg ilyesmi lehetett?

Nem foglalkoztam ezzel. Akkoriban olyan volt a rendszer, hogy otthoni munkákat kellett beadni, az utolsó körben. Egy tapasztaltabb figura, akit már vagy ötödszörré se vettek föl, azt mondta, hogy egy hajszálvékony celluluxcsíkkal ragasszam körbe a mappámat, mielőtt beadom. Abból látható lesz, hogy kinyitották-e vagy sem. Nem nyitották ki, ez tény. Raszler Károly volt akkor a grafikai tanszékvezető, akivel később jóba is lettem, és milyen érdekes, hogy ebben a mappában, amit nem nyitottak ki, ugyanúgy benne volt az utolsó villamosos nyomat. A Fiala Művészek Stúdiójába felvételiztem, és a lehető legjobbakat nyilatkozta rólam Raszler, és ezzel a munkámmal ugyanúgy találkozhatott volna májusban, mint ősszel a stúdió-felvételin.

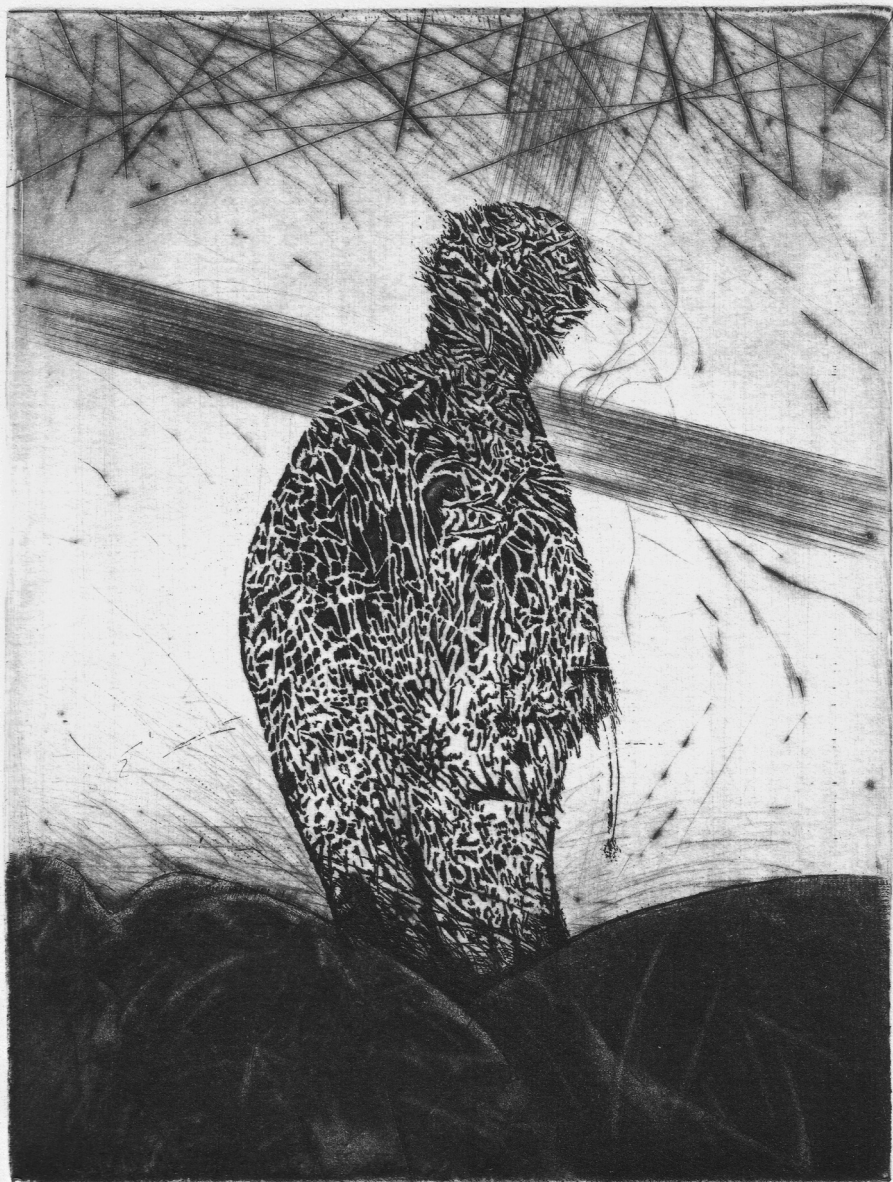
Ez sem zavart különösebben, nem voltam se indulatos, se dühös, nem is haragudtam senkire. Tényként elfogadtam.

A mai napig – tudhatóan – meghatározóan fontos barátságok a fiatalkorodban alakultak ki, a keresgélés időszakában. Az a kör, azok a nevek, akiket Supka Manna kapcsán szoktak emlegetni...

Muzsnay Ákos: *Utolsó villamos*

Fölvettek tehát a Fialat Művészek Stúdiójába, onnan automatikusan jött, hogy a Művészeti Alapba is, mert egyébként nem lehetett kiállítani. Ahhoz, hogy kiállíts, tagnak kellett lenni, de tag csak akkor lehetsz, ha kiállítottál. Ördögi kör volt. Kaptam egy lehetőséget a Stúdió Galériában, hogy kiállíthatok, de nem ismertem senkit, aki megnyithatta volna. Valaki mondta, hogy hívjam föl Supka Magdolnát, mert valami zsűriben jókat mondott rólam. Fölhívtam ismeretlenül. Fiam, jöjjön föl fél nyolcra. Fél nyolcra fölmentem, mutattam néhány dolgot, de a lényeg az, hogy hajnali fél háromkor jöttem el tőle. Onnantól kezdve baráti kapcsolatba kerültünk, a családomat megismerte, a fiamat születésétől kezdve nagyon szerette, sokat jártunk hozzá. Supka Manna grafikai lektor volt akkor, rajta keresztül jöttünk össze. 1984-ben volt a Kőrösi-Csoma bicentenárium, és nagyon szerettem volna az alkalomra egy mappát megjelentetni. A terv megvolt, de a pénz hiányzott. Viszont csináltunk az anyagból egy kiállítást, amit Supka Magdolna nyitott meg. Később, azt hiszem 1987-ban vagy 1988-ban, Széchenyi-mappát csináltunk, akkor Manna néni írta az előszót, Kosáry Domonkos, már nyugdíjas történész írta a történeti részét. A Bethlen Alapítvány javára pedig szerveztem egy kiállítást. Manna néniel szinte napi kapcsolatban voltam emiatt, és közben megismerkedtem a többiekkel. A szobrász Szabó Tamással, a grafikus Püspökyvel elejétől fogva jó barátságban voltunk. Együtt mentünk ki Nyugatra 1979-ben kiállítani. Nyilván azért engedtek ki bennünket, mert volt már gyerekünk meg lakásunk, tehát biztosak lehettek benne, hogy visszajövünk. Érdekes idők voltak, nagy kalandok. (Folytatás a honlapon: www.ujforras.hu)

In memory Csokits János Tata 2011 aug. 24.

M

2012 Karácsony Múzeum